

Пахомов Ілля Володимирович,

старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту

Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО

«Університет менеджменту освіти» НАПН України

Овчаренко Віолетта Левонівна

клінічний психолог відділення радіаційної психоневрології

Національного наукового центру радіаційної

медицини, гематології і онкології

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ НА РОЗВИТОК ЇХ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСЕРНОСТІ

Мета нашого дослідження полягає у виявленні впливу професійного вигорання на розвиток педагогічної майстерності педагогічних працівників спеціальної школи-інтернату для дітей з вадами зору.

В дослідженні брали участь 32 викладача спеціальної школи-інтернату №5 для дітей з вадами зору Подільського району м.Києва. Застосовувалася методика: діагностики рівня емоційного вигорання В.В. Бойко.

Одним з важливих соціально-демографічних показників є вік опитаних: молодий (21-36 років) – 31%, середній (36-50 років) – 28% та передпенсійний (50 років і старші) – 41%. З усіх опитаних повністю незадоволені розміром зарплати 72%, задоволені лише 28%. Переважна більшість задоволені своїми колегами (88%), незадоволеними були 22%. Третина опитаних (31%) повністю задоволені організацією роботи та соціально-психологічним кліматом у колективі; інші (70%) цим не задоволені. Також результати анкетування показали, що переважна більшість опитаних (81%) мають вищу освіту, інші (19%) мають неповну вищу або середню спеціальну освіту. Умовами роботи задоволені майже всі педагоги (97%), інші (3%) ними незадоволені. Авторитарним визнали стиль керівництва у закладі 72% педагогів, демократичним не визнав ніхто, 28% визнали як гнучкий.

Половина опитаних (50%) складають викладачі, трохи менше (44%) є вихователями, 6% педагогів займають адміністративні посади у даному навчальному закладі. За сімейним станом незаміжні 19% педагогів, заміжні - 56%, розлученими є 25%. Переважна їх більшість (69%) мають дітей.

Вплив сімейного стану на розвиток синдрому професійного вигорання більш помітний у тих респондентів, які заміжні – 85 % та мають дітей – 69%, тоді як незаміжніх з проявами синдрому лише 8%. Це свідчить про обтяжливість жінок сімейним навантаженням, яке впливає на професійну діяльність і на прояв синдрому емоційно-професійного вигорання. Розлучення чи шлюб особливого впливу не мали. І розлучені, і в шлюбі педагоги мали однакову вірогідність бути підтверженими синдромом емоційного вигорання.

53% респондентів, переважно середньої та поважної груп бажають залишити роботу у державному закладі або залишити педагогіку взагалі і змінити вид діяльності. Заснувати свою справу хочуть 25% педагогів – це переважно молоді люди. Змінити свою педагогічну діяльність на заняття творчістю бажають 22% педагогів у всіх вікових категоріях.

Загалом вважають свій стан як оптимістичний 60% педагогів, а в стані відчаю, тривоги, депресії та відсутності сенсу життя перебувають 41%. Найбільша кількість респондентів (69%) задоволення в житті знаходять в сім'ї, в спілкуванні з друзями. 63% відраду знаходять у спілкуванні з близькими по духу людьми. В творчій праці та в спілкуванні з природою знаходять себе 66% вчителів. 22% педагогів поновлюють своє психічне здоров'я, займаючись хоббі. 25% педагогів займаються фізичною працею або спортом, причому «найдоросліші» педагоги займаються фізичною працею на городі або в квітнику та спортивними вправами. Знімають напругу заняттям мистецтвом 19% викладачів, і це знову ж таки поважні та середнього віку педагоги. У релігії та містиці відновлюють свої сили 9% викладачів, причому це люди молодшої та поважної груп. Знімають стрес та напругу за допомогою куріння та алкоголю відповідно по 13% педагогів, в основному це педагоги молодшого та середнього віку. Розраду у сексі віднаходять 9% педагогів переважно молодого віку. І як не дивно,

але знімають стрес та емоційну напругу, повністю віддаючись своїй педагогічній роботі 28% педагогів, переважно середнього та поважного віку. Отже, без переключення уваги на інші види занять, стан емоційної напруги у педагогів був би значно вищий.

Всі вікові групи респондентів мають захворювання шлунково-кишкового тракту (97%). Більша половина педагогів страждає на захворювання серцево-судинної системи, це особи середнього та поважного віку, відповідно 70% та 85%. На захворювання нервової системи страждають більше теж педагоги середнього та поважного віку (відповідно 40% та 39%). Серед молодих педагогів захворювання на серцевосудинні хвороби та хвороби нервової системи відповідно 34% та 23%, що складає майже третину опитуваних 66% опитаних страждають захворюваннями серцево-судинної системи; 97% - хронічними захворюваннями органів травлення. Розлади нервової системи відзначили 34% респондентів (порушення сну, головний біль, емоційна лабільність, підвищена вразливість, дратівливість тощо).

Хронічні хвороби всіх трьох органів і систем мають 31% досліджених. Хронічні хвороби двох органів і систем мають теж 31% досліджених. Хронічні хвороби одної системи мають 34%. Повністю здорова лише одна людина (3%). Отже, майже всі респонденти мають захворювання основних систем організму. Це говорить про те, що синдром емоційного вигорання перейшов у останню свою фазу - фазу соматичного ураження організму.

Виявлення синдрому професійного вигорання проводилось за допомогою основної методики „Методика діагностики емоційного вигорання“ В.В.Бойко. Серед молодих педагогів переважають фази напруги та резистентності, які починають формуватись або вже сформовані. У середній віковій групі переважають в основному фази резистентності та виснаження, які або формуються, або вже сформовані. У старшій віковій групі теж високі показники фаз резистентності та виснаження, але вони більше у фазі формування.

За отриманими даними, більш уразливими до емоційного вигорання є педагоги віком від 27 до 37 років, які мають сформовані фази синдрому. У

віковому періоді 37-50 років відзначається емоційне вигорання переважно в стадії формування та що вже сформоване. У педагогів віком 50-67 років сформованість синдрому найменша, що говорить про вплив набутого професійного і життєвого досвіду на спроможність протистояти професійним стресорам. Отже, відзначається зворотньо пропорційна залежність віку від рівня формування емоційного вигорання. Формування синдрому в молодому віці також підтверджує статус самостійності синдрому, як нозологічної одиниці, відрізняє його від професійної деформації.

В результаті дослідження за методикою «Діагностика емоційного вигорання» В. В. Бойко були виділені три групи педагогів по рівню сформованості емоційного вигорання: з відсутністю емоційного вигорання, (16%), з емоційним вигоранням, що формується (66%), з емоційним вигоранням, що сформувалося (19%). Переважна більшість педагогів (84%) мають синдром емоційного вигорання різного ступеню прояву, а саме такий, що формується або вже сформувався. Переважна більшість (84%) перебувають у стані професійного стресу.

Тобто, ознаки синдрому професійного вигорання різного рівня виявлені у 84% педагогів спеціальної школи-інтернату №5 для дітей з вадами зору. Висока питома вага уражених синдромом свідчить про те, що процес вигорання носить серед обстежених педагогів масовий характер. Усі три компоненти синдрому притаманні 47% педагогів. Ці розлади вказують на труднощі, пов'язані з управлінням власним життям педагогічними працівниками під час виконання ними професійних обов'язків, що, безумовно, відображається на результатах праці і життя. Таким педагогам вже потрібна професійна психологічна та медична допомога.

Особливістю синдрому «вигорання» у значної частини педагогів також є невизначеність самооцінки професійних досягнень, професійного статусу, що зумовлено прогресуючим падінням престижу педагогічної професії в суспільстві.

У зв'язку з неможливістю виключення з педагогічної діяльності професійних стресорів, які зумовлюють розвиток професійного вигорання, доцільно направити зусилля на зменшення їх руйнівного впливу на психічне і соматичне здоров'я педагогів з урахуванням виявлених особливостей проявів окремих компонентів синдрому.

Для цього необхідна цілеспрямована робота медичного психолога-консультанта в колективі педагогів спеціальної школи-інтернату №5 по навчанню співробітників прийомам і способам саморегуляції емоційно-вольової, комунікативної і мотиваційної сфери особистості. Враховуючи той факт, що педагоги працюють з дітьми з вадами зору, які до того мають ще й додаткові психічні вади розвитку, педагогам конче необхідно отримувати вчасно допомогу психолога і регулярно проводити психологічне розвантаження у вигляді спеціальних тренінгів і медитаційних технік. Очікувати максимальну ефективність психологічного консультування і психокорекції педагогів та іншого персоналу школи-інтернату можливо за умови статусу медичного психолога як штатного співробітника спеціальної школи-інтернату №5.

Важливим чинником профілактики професійного вигорання педагогічних працівників є розвиток їх педагогічної майстерності, яке розвиває їх критичне та творче мислення, підвищує задоволеність роботою.